

TÜRKÇE VE DİL BİLGİSİ

ANLATIM BOZUKLUĞU- 2

ANLATIM BOZUKLUĞU

ANLATIM BOZUKLUĞU

- ☉ Dilin yanlış kullanılmasından kaynaklanan ve doğru iletişimi engelleyen anlatım yanlışlarına anlatım bozukluğu denir. Anlatım bozuklukları anlama dayalı ve yapıya dayalı bozukluklar olmak üzere iki başlıkta incelenir:

ANLAMA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI

Gereksiz Sözcük Kullanılması

- ☉ Bir cümlede eş anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılması ya da bir sözcüğün anlamını başka bir sözcüğün içermesi durumunda (aynı anlama gelen ifadelerin bir arada kullanılması durumunda) gereksiz sözcük kullanılmış demektir.
 - » Onunla **ilk kez** durakta tanıştım.
 - » Komşuları ona **beklenmedik** bir sürpriz yaptılar.
 - » Bu ürün **yurt dışından** ithal ediliyor.

✓ Aynı anlama gelen ek ve sözcüğün aynı cümlede kullanılması da gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğuna neden olur.

» Kuzenim Almanca **dilini** çok iyi konuşuyor.

“-ca” yapım eki, sözcüğe zaten dil anlamını katmıştır.

✓ Yardımcı fiil kullanılmasına gerek olmayan durumlarda, bir isim ile yardımcı fiili birlikte kullanmak anlatım bozukluğuna neden olur.

» Bu sessizlikten kuşku eden Kerime sinsice yaklaştı bizlere.

“Kuşku eden” değil, “kuşkulanan” olmalıydı.

Anlamca Çelişen Sözcüklerin Kullanılması

⦿ Cümlede anlamca çelişen ifadelerin bir arada kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar. Genellikle “kesinlik” anlamı içeren bir sözle “olasılık” anlamı içeren bir sözün birlikte kullanılmasından kaynaklanır.

» Şüphesiz sen bu soruları yapabilirsin.

kesinlik

olasılık

» Zannediyorum ki işi mutlaka alacak.

tahmin

kesinlik

Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması

⦿ Cümlelerde, anlamca ya da yazım olarak birbirine yakın olan sözcükler birbiriyle karıştırıldığından anlatım bozukluğu yapılabilmektedir.

» Bütün konuları **kaplayan** bir deneme yapacağım. (“**kaplayan**” yerine “**kapsayan**” kullanılmalı)

kaplayan: her yanıyla örten, kuşatan

kapsayan: içine almak

» Meyve **ücretlerine** zam yapıldı. (“**ücret**” yerine “**fiyat**” kullanılmalı)

ücret: iş gücünün, emeğin karşılığı olan para

fiyat: alım satımdaki parasal karşılık, eder

Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması

⦿ Cümlede herhangi bir sözcük, olması gereken yerde kullanılmazsa anlatım bozukluğu yapılmış olur.

» **Zincirsiz** trafiğe çıkanlar çok zorluk yaşadılar.

“zincirsiz” sözcüğü, “çıkanlar” sözcüğünden önce gelmeli

» Burada **davetiyesiz** salona girilmez.

“davetiyesiz” sözcüğü, “salona” sözcüğünden sonra gelmeli

Deyimlerin Yanlış Anlamda Kullanılması

⦿ Deyimler, sözcükleri kalıplaşmış ve değiştirilemeyen söz öbekleridir. Bazen cümlede deyimi oluşturan sözcüklerden birinin değiştirilmesi veya deyimın yanlış anlamda kullanılması anlatım bozukluğuna sebep olur.

» Çok hayırsever biriydi, **elinden geleni ardına koymazdı**.

Kullanılan deyim, cümleın anlamını karşılamamaktadır. “**Elinden geleni yapmak**” deyimi kullanılmalıdır.

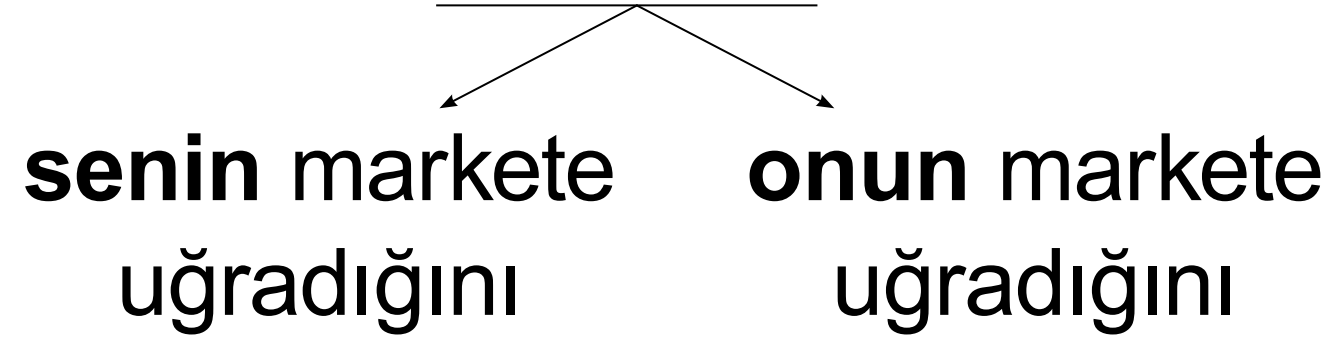
» Ahmet’e **ayak bağı oluyor**, işlerin zamanında bitmesini sağlıyordu.

“**Ayak bağı olmak**” deyimini “engel olmak” anlamına gelir ve bu anlam, cümlenin içeriğine uygun değildir. Cümlede kullanılan deyimın yerine “**yardımda bulunuyor**” ifadesi kullanılmalıydı.

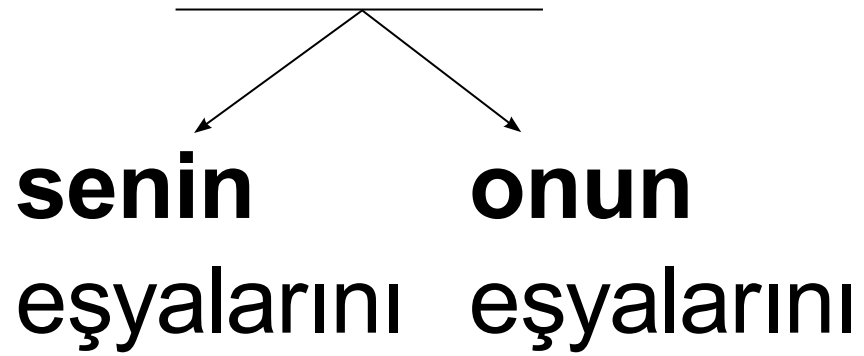
Anlam Belirsizliği

⦿ Bazı cümlelerde anlam belirsizdir ve cümleden iki farklı anlam çıkarılmaktadır. Cümlelerin anlatmak istediği asıl düşünce anlaşılmamaktadır. Örneğin ikinci tekil şahıs zamiri olan “**senin**” veya üçüncü tekil şahıs zamiri olan “**onun**” sözcükleriyle yapılan tamlalarda tamlayan olan “**senin**” veya “**onun**” sözcükleri düştüğünde anlam belirsizliği olmaktadır.

» Markete uğradığını sanmıyorum.

» Eşyalarını okuldaki dolaba bıraktım.

⦿ Bazı cümleler, iki anlama gelecek şekilde anlaşılabilir.

» Ben okulu senden çok önemsiyorum.

Cümlede “okulu ve kişiyi önemseme bakımından karşılaştırma”, bir de “kişilerin okulu önemseme durumlarını karşılaştırma” anlamları var. Cümlenin iletisi belirsizdir.

Mantık ve Sıralama Yanlışlığı

⦿ Bir cümlede sıralama yapılırken bazen önem sırasına dikkat edilmez. Bu tür sıralama yanlışlıkları anlatım bozukluğuna yol açar.

» **Derslerini geçmeyi bırak** üniversiteden **mezun bile olamaz.**

“Mezun olmayı bırak derslerini bile geçemez.” denmeli

» Bu inşaatta **bırak temel atmayı duvar bile öremezsiniz.**

Bir inşaatta önce temel atılır sonraki aşamalarda duvar örülür. Dolayısıyla bu cümlede mantık yanlışlığı söz konusudur. Cümle “Bu inşaatta bırak duvar örmeyi temel bile atamazsınız.” şeklinde yazılmalıdır.

YAPIYA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI

Özne - Yüklem Uyumsuzluğu

⦿ Cümlede özne ile yüklem tekilik-çoğulluk, kişi uyumu ve olumluluk-olumsuzluk bakımından uyum içinde olmaması durumunda ortaya çıkan anlatım bozukluğudur.

Tekillik - Çoğulluk Uyumu:

⦿ Özne tekilse yüklem de tekil olur. Buna dikkat edilmezse anlatım bozukluğu yapılmış olur.

» Futbolcu, çantasını dolabına koydular ve dışarı doğru koşmaya başladı. (yanlış)

Futbolcu: özne (tekil)

koydular: yüklem (çoğul) → yanlış

başladı: yüklem (tekil)

→ **Futbolcu** çantasını dolabına **koydu** ve dışarı doğru koşmaya **başladı**. (doğru)

⦿ Özne, insan ve çoğulsa yüklem çoğul da tekil de olabilir.

» Sporcular ısınıyorlar. (doğru)

özne yüklem (çoğul)

→ Sporcular ısınıyor. (doğru)

özne yüklem (tekil)

⦿ Özne, insan dışında bir varlık veya kavramsa öznenin çoğul olması hâlinde yüklem tekil olmak zorundadır.

» Öyküler, herkesçe okunabilirler.

özne yüklem “okunabilir” olmalı

⦿ Özne anlamca çoğul bir sözcükten oluşuyorsa yüklem tekil olmalıdır.

» Birçok öğrenci yetişemediler derse.

özne (çoğul) yüklem “yetişemedi” olmalı

Kişi Uyumı:

⦿ Özne içinde "**ben**" zamirinin yanında "**biz, sen, siz, o, onlar**" varsa yüklem "birinci çoğul" olmak zorundadır.

» Sen ve ben buraya erken geldim.

özne (çoğul) yüklem "geldik" olmalı

⦿ Özne ikinci ve üçüncü kişiden oluşuyorsa yüklem ikinci çoğul kişi olur.

» Sen ve onlar erken çıkmasın.

özne yüklem "çıkmayın" olmalı

⦿ Öznenin içinde "o" ve "onlar" varsa yüklem 3. çoğul kişi olur.

» O ve arkadaşları gelmeyecek yarın.

özne yüklem "gelmeyecekler" olmalı

Olumluluk - Olumsuzluk Uyumı:

⦿ Özne olumluysa yüklem de olumlu; özne olumsuzsa yüklem de olumsuz olur. “Hiç kimse, kimse, hiçbiri” sözcükleri özne ise yüklem olumsuz; “herkes, her biri, hepsi” sözcükleri özne ise yüklem olumlu olur.

» **Hiç kimse** ödevlerini yapmadı, orada boş boş oturdu.

Doğru yazılışı şu şekilde olmalıdır: “Hiç kimse ödevlerini yapmadı, **herkes** orada boş boş oturdu.”

Eklerle İlgili Yanlışlıklar

⦿ Cümlede olması gereken ekin kullanılmaması ya da yanlış bir ekin kullanılması durumunda ortaya çıkan anlatım bozukluğudur.

» Kasap**çı** annemin istediği kıymaları hazırlamış. (gereksiz ek kullanımı)

→ “Kasap**çı**” değil, “Kasap” şeklinde olmalı

» Üniversite hocalarının ülkenin eğitim sorunlarına ilgilenmesi gerekir. (yanlış ek kullanımı)

→ “... sorunları**yla** ilgilenmesi...” şeklinde olmalı

Öge Eksikliği

- ☉ Sıralı, bağlı ya da birleşik yapılı olan uzun cümlelerde bazı ögelerin kullanılmamasından kaynaklanan anlatım bozukluğunu ifade eder.

Özne Eksikliği:

- ☉ Sıralı ve bağlı cümlelerde yüklemelerin farklı öznelere bağlanması gerekirken aynı özneye bağlanması anlatım bozukluğuna yol açar.

» Yolculara girişte test yaptırılarak uçağa alındı.

“alındı” yüklemının öznesi olan “yolcular” sözcüğü, “yaptırılarak” sözcüğünden sonra söylenmelidir. (Yolculara girişte test yaptırılarak **yolcular** uçağa alındı.)

Yüklem, Ek Fiil, Eylemsi Eksikliği:

- ☉ Birden fazla yargının olduğu cümlelerde, aynı yükleme bağlanmaması gereken fiiller, yan cümlecikler ve ek fiillerin aynı yükleme bağlanması anlatım bozukluğuna yol açar.

» Herkesten sakladığı kitabını ya hiç ya da ayda bir okurdu.

Bu cümlede yüklem eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. Herkesten sakladığı kitabını ya hiç **okumazdı** ya da ayda bir okurdu.

» Yolculukta çay, kek yemek hoşuma giderdi.

Bu cümlede eylemsi eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. “Çay” sözcüğünden sonra “içmek” ifadesi yazılarak anlatım bozukluğu giderilebilir.

» Ben her gün ona gider, onunla derslerden konuşurduk.

Cümlede ek fiil eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. Cümlenin virgülden önceki bölümünde yer alan “gider” yüklemine ek fiil eklenmeliydi (-di → giderdim).

Nesne Eksikliği:

⦿ Genellikle sıralı ve bağlı cümlelerde nesne alması gereken bir cümleye nesne getirilmediği zaman anlatım bozukluğu yapılmış olur.

» **Bora’ya** kızamıyor, çok seviyordum.

Cümlede virgülden sonra “onu” veya “Bora’yı” nesnesi getirilmelidir.

Tümleç Eksikliği:

⦿ Bir cümlede ortak olmayan tümleci ortak öge olarak vermek tümleç eksikliğine neden olur. Bu da anlatımı bozar.

» **Mağazaya** girdiğini gördük, çıktığını göremedik.

Virgülden sonra “mağazadan” sözcüğü getirilerek anlatım bozukluğu giderilebilir.

Tamlama Yanlışları

☉ Birden fazla tamlayan unsurunun aynı tamlanana bağlanması bir anlatım bozukluğu oluşturabilir.

» Fakirlere tıbbi ve gıda **yardıma** yapıldı.

Cümlede “tıbbi” ifadesinden sonra “yardım” sözcüğü getirilerek anlatım bozukluğu giderilebilir.

1. tamlama: tıbbi yardım

2. tamlama: gıda yardımı

Bağlaç Yanlışları

☉ Aynı anlama gelmeyen bağlaçların birbiri yerine kullanılması ya da yanlış ve gereksiz bağlaç kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

» Yaz tatilinde denizde yüzdüm **çünkü** kitap da okudum.

Cümlede kullanılan “**çünkü**” bağlacı cümlelerin anlamına uygun olmadığından yerine “bundan başka” anlamını veren “**ayrıca**” sözcüğü getirilmelidir.

» Yanılsam da kızmaz **fakat** çok anlayışlıdır.

Bu cümlede “**fakat**” bağlacına gerek yoktur. Bağlaç gereksiz yere kullanıldığından anlatım bozulmuştur.

Çatı Uyuşmazlığı

⦿ Birleşik cümlelerde görülen bir anlatım bozukluğudur. Bu cümlelerde temel cümlenin etken olup yan cümlecğin etken olmaması ya da temel cümlenin edilgen olup yan cümlenin edilgen olmamasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu söz konusudur.

» Film seyrettikten sonra biraz konuşuldu.

Bu cümlede temel cümle edilgen, yan cümlecik de etken çatılı olduğundan çatı uyuşmazlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu söz konusudur. Cümledeki anlatım bozukluğu şu iki şekilde giderilebilir:

1 → Film seyrettikten sonra biraz konuştuk.

2 → Film seyredildikten sonra biraz konuşuldu.

Noktalama İşaretlerinin Eksikliği

⦿ Noktalama işaretleri, cümlelerdeki anlamın belirgin bir şekilde ifade edilmesi için kullanılır. Noktalama işaretinin kullanılmaması anlamın başka yönlerle kaymasına neden olabilir. Bu durum en çok virgül işaretinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

» Yabancı şoföre Eminönü'ne nasıl gidileceğini anlattı.

Bu cümleden iki anlam çıkarılabilir:

1 → Yabancı uyruklu bir şoföre üçüncü tekil kişi yani “o” yol tarif etmiştir. (Özne → o)

2 → Yabancı biri, bir şoföre yol tarif etmiştir. (Özne → Yabancı)

Bu cümleyi dile getiren anlatıcı “yabancı” sözcüğünü özne olarak kullanmışsa anlam karışıklığını önlemek için bu sözcükten sonra mutlaka virgül getirmelidir: “Yabancı, şoföre Eminönü'ne nasıl gidileceğini anlattı.”